

Асаблівасці перадачы марфалагічнай катэгорыі артыкля ў перакладзе навелы Ш.Цвэйга “Амок” на беларускую мову

У сувязі з разыходжаннем марфалагічнай будовы няроднасных моў (нямецкай і беларускай) у перакладчыка ўзнікае неабходнасць у карыстанні пэўнымі трансфармацыямі. Выдзяляюць “чатыры асноўныя тыпы ўзроўневых трансфармацый, кожны з якіх звязаны з пэўным узроўнем маўлення: катэгарыяльна-марфалагічным, сінтаксічным, лексічным узроўнямі мовы і ўзроўнем глыбіннай структуры маўлення” [1, с. 257]. Латышаў Л.К. прапануе “пераўтварэнні на ўзроўні часцін мовы” называць “катэгарыяльна-марфалагічнымі трансфармацыямі, бо часціны мовы адна з асноўных катэгорый марфалогіі. Гэты тып трансфармацый шырока выкарыстоўваецца ў перакладзе. Іх асаблівасць у тым, што яны ў мінімальнай ступені адлюстроўваюцца ў перадаваемым змесце – не цягнуць за сабой істотных страт або мадыфікацый” [1, с. 254].

Да гэтага тыпу трансфармацый адносяцца замены часцін мовы, асаблівасці перадачы ў перакладзе значэння артыкля, марфалагічных катэгорый ліку, роду назоўнікаў, трывання і часу дзеясловаў і г.д.

Аб’ектам для аналізу выбраны марфалагічныя трансфармацыі нямецкіх артыкляў у беларускім перакладзе навелы Ш.Цвэйга “Амок”, які выканаў У.Чапега.

Артыкль (лац. *articulus* – член, суставаў) не адносіцца да самастойных часцін мовы, а служыць граматычным паказчыкам нямецкіх назоўнікаў. У беларускай мове гэта катэгорыя адсутнічае ўвогуле. Але ў некаторых выпадках артыклі маюць пэўнае лексічнае значэнне, якое трэба перадаць іншымі лексічнымі або марфалагічнымі сродкамі ў перакладным беларускім тэксе.

У нямецкай мове вылучаюцца тры разнавіднасці артыкля: азначальны, неазначальны і нулявы (так званае апушчэнне артыкля). Па сваіх функцыях артыкль: 1) указвае на род, лік і склон назоўніка; 2) прадстаўляе прадметы і з’явы як абстрактныя або канкрэтныя; 3) прадстаўляе прадметы як пэўныя або няпэўныя [2, с. 42]. Для перадачы значэння артыкля перакладчыкі выкарыстоўваюць звычайна такія спосабы трансфармацыі як замена, дабаўленне і апушчэнне.

Неазначальны артыкль служыць для абазначэння канкрэтных, але няпэўных прадметаў. У наступным сказе перакладчык У.Чапега замяняе неазначальны артыкль *ein* пэўна-колькасным лічэбнікам *адна* і такім чынам захоўвае значэнне няпэўнасці ў арыгінале:

...und die Ferne der Jahre erlaubt mir wohl, das Vertrauen eines Gespraches zu nutzen, das jener seltsamen Episode unmittelbar vorausging [3, с.74] *...а даўнасць дазваляе скарыстаць давер, аказаны мне ў час аднае размовы, якая непасрэдна папярэднічала дзіўнаму эпізоду* [4, с.147].

У нямецкай мове незначальнаму артыклю ў адзіночным ліку адпавядае апушчэнне артыкля ў множным ліку. Пры перакладзе на беларускую мову наступнага сказа слова *Minuten* (мінуты, хвіліны) было дапоўнена няпэўным займеннікам *некалькі*. Такім чынам перакладчык указаў няпэўную колькасць хвілін, што прывяло да змены сінтаксічнай будовы сказа, калі незалежны стан, ужыты ў арыгінале, быў зменены на больш апраўданы тут згодна нормам беларускай мовы залежны стан.

Meine Sinne waren irgendwie betäubt: ich brauchte Minuten, um mich an Zeit und Ort zurückzufinden [3, с.76] *Пачуцці былі нейкія прытупленыя, і мне спатрэбілася некалькі хвілін, каб уцяміць, дзе я і колькі цяпер часу* [4, с.149].

Апушчэнне незначальнага артыкля, выкарыстанае перакладчыкам у наступным прыкладзе, апраўданае, бо тут артыкль у першую чаргу ўказвае на род, лік і склон назоўніка, і калі ў перакладзе паспрабаваць замяніць яго займеннікам (напрыклад, *нейкае, пэўнае*) або лічэбнікам (напрыклад, *адно*), то адбудзецца нейкае “перагрувашчванне” сэнсу.

Als ich in der Schiffsagentur von Kalkutta einen Platz für die Rückreise nach Europa auf der >Oceania< bestellen wollte... [3, с.74] *Калі я хацеў заказаць у параходным агенцтве ў Калькуце месца на рэйс у Эўропу на борце «Акіяніі»...* [4, с.147].

Калі незначальны артыкль у перакладзе часам можна апусціць, то азначальны артыкль перакладаецца амаль заўсёды, бо выкарыстоўваецца для абазначэння канкрэтных і пэўных прадметаў і з’яў. Прывядзем прыклад замены азначальнага артыкля *der* прыналежным займеннікам *мой*, што ўжыў У. Чапега ў перакладзе:

Als ich aufwachte, war es ganz dunkel und dumpf in dem kleinen Sarg der Kabine [3, с.76] *Аднаго разу я прачнуўся, калі ў маёй маленькай магіле было ўжо зусім цёмна і ціха* [4, с.149].

Скарыстаўшы такую замену перакладчык пазбег фальшывага разумення сэнсу сказа.

Такім чынам, прааналізаваны фактычны матэрыял дае падставы сцвярджаць, што марфалагічнымі трансфармацыямі нямецкіх артыклей пры перакладзе на беларускую мову навелы Ш. Цвэйга “Амок” з’яўляюцца замены, апушчэнні і дабаўленні. Найбольш часта сустракаюцца замены ўсіх відаў артыкля,

звычайна займеннікам альбо пэўна-колькасным лічэбнікам. Нярэдка такія трансфармацыі суправаджаюцца і змяненнямі на сінтаксічным узроўні.

Літаратура

1. Латышев Л.К. Технология перевода. Уч. пос. по подготовке переводчиков (с нем. яз.) / Л.К. Латышев. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 280 с.
2. Архипов А.Ф. Самоучитель перевода с немецкого языка на русский / А.Ф. Архипов. – М.: Высш. шк., 1991. – 255 с.
3. Zweig St. Der Amokläufer und andere Erzählungen / St. Zweig. – Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 1984. – 208 S.
4. Цвэйг Шт. Пякучая таямніца. Навелы / Шт. Цвэйг. – Мн.: Мастацкая літаратура, 1994. – 496 с.